

Nils Bruce på Krubbemölla 1858 – 1887

Artikeln sammanställd 2013 av Tomas Bruce (sonsons sonson till Nils).

Källa till denna redogörelse för ett levnadsöde på Krubbemölla under andra hälften av artonhundratalet, är i allt väsentligt den familjekronika över Skånesläkten Bruce, som sammanställts av Nils sonsons son, tillika min far, Torsten Bruce (1906-1994). Den inledande Introduktionen liksom det avslutande stycket ”Krubbemölla då och nu” har sammanställts av mig, Tomas.

Introduktion: Nils liv före Krubbemölla, fram till 50 års ålder

Nils Bruce föddes den 8 maj 1808 som det yngsta av nio barn när fadern Anders arbetade som hejderidare på Baldringe och Högestads gods. Han växte upp i Baldringe, men kom att få viss skolgång i Sövde. Nils kom tidigt i smideslära vid Marsvinsholm. År 1830 hade han flyttat till Sövestad och betecknas då som ”Smeden Mäster Bruce”. Ungefär samtidigt gifte han sig med Nilla Holmström, dotter till ladufogden vid Ågerups gård. Vid 28 års ålder – 1836 – blev han universalarvinge till en äldre halvbror och övertog gården Allevadstorp (belägen cirka 2 km öster om Högestad). Här överskattade Nils sin förmåga och levde på för stor fot. Redan hösten 1842 var han ruinerad och tvingades lämna Allevadstorp. Han tillträdde då i stället som arrendator på Ågerups gård (belägen cirka 4 km söder om Blentarps). Samtidigt pågick utredningar kring de ekonomiska äventyrligheterna på Allevadstorp, vilket resulterade i att han blev ”häktad” och i april 1844 av häradsrätten dömd för ”bedräglig Concours” till fängelse, först ”å Malmö slott, sedan Christianstads fästning”.

Av Blentarps utflyttningslängd för 1846 framgår att den då f.d. arrendatorn Nils Bruce med hustru och sex barn flyttade till Andrarum. Han hade, efter att ha avtjänat sitt straff, erhållit befattning som hejderidare vid Christinehof. Ungefär samtidigt avled dock hans hustru Nilla, endast cirka 36 år gammal. Det dröjde dock inte länge innan han ingick nytt äktenskap, denna gång med en tio år äldre kvinna. Min farfar Nils Olof skriver i sina minnesanteckningar: ”De voro nog båda av ett stridigt lynne, äktenskapet gick sönder och den nya frun flyttade från hemmet. Farfar fick till hushållerska en dotter till klockaren i Andrarum. Farfar och hon levde tillsammans som man och hustru men kunde ej gifta sig.” Skilsmässomålet vid häradsrätten blev nämligen inte fullföljt. Efter 12 år, när Nils uppnått 50 års ålder 1858, fick han avsked från befattningen som hejderidare, men ”erhöll en liten pension”.

Och därmed överlämnar jag ordet till min fars, i original handskrivna, familjekronika. Alla svartvita foton är tagna av honom i slutet av juli 1944.

Utdrag ur familjekronikan

Den nye grevlige fideikommissarien, kammarherre Carl Piper, lämnade emellertid inte Nils i sticket. Måhända kan deras ekonomiska mellanhavanden från ungdomsåren och Nils ”storhetstid” härvid ha spelat roll. Utöver sitt underhåll erhöll han rätt att bebo och bruka Krubbemölla, som lydde under Torup, en annan del av det Piperska fideikommissets herrgårdar, belägen i Vitaby socken på Österlen. Hit flyttade nu Nils med sin hushållerska och 3 av barnen. I kyrkoherdens utflyttningssedel från Andrarum skrevs den 2 november 1858 bl.a. följande: ”Hejderidare Nils Bruces sednaste Nattvardsgång i Maj d.å. Bevistat förhör

stundom. Till frejden utan anmärkning här, men kan ej förlika sig med sin hustru och vill ej skiljas från henne. Har ej med henne sammanlevvat sedan 1851". I arkivhandlingar från Christinehov betecknades Nils därefter som "donationist och f.d. hejderidare".

Som hushållerska, eller enligt Nils egen benämning "Piga", anställdes Kerstin Andersdotter, dotter till klockaren i Andrarum. Hon var född 9 juni 1830 och således 22 år yngre än Nils. När Nils lämnade Christinehov följde hon med honom till Krubbemölla. Hon var emellertid även fortsättningsvis kyrkoskriven i födelseförsamlingen i Andrarum. Det var först vid Nils bortgång 1887, som hon tog ut flyttningsbetyg till Vitaby. Kerstin bodde ensam kvar i Krubbemölla ända till sin död den 16 december 1903.

Krubbemölla ligger i en djup dalgång nere vid Mölleån, endast c:a sju minuters gångväg i sydlig riktning från Vitaby kyrka. Av namnet framgår att det på platsen funnits en kvarnanläggning, driven av bäckens vatten. Enligt Christinehofsarkivet var "Krybbe Mylla"

år 1802 en "Vattu-qvarn" med egen "Molnare". Gården omfattade 1/4 mtl – 1/6 krono och 1/12 utsocknes frälse – och krävde, eftersom anställda saknades, idog verksamhet av Nils och övriga familjemedlemmar. Nils Olof skriver härom: "Med sitt rastlösa sinne kunde farfar inte vara sysslolös. Han ägnade sig med stor iver åt trädgårdsskötsel och odlade många fina grönsaker, bl.a. meloner i drivbänkar. Grönsakerna lämnade ej blott ett bidrag till hushållet utan voro även produkter att avyttra, varigenom en välbehövlig

förstärkning till pensionen erhöles. Genom de ägor som tillhörde hans hem, flöt en liten slingrande bäck. Här anordnade farfar med hjälp av fars båda yngre halvbröder en härlig liten park med gräsplaner, grottor och små öar, omflutna av bäckens grenande armar".

Att Nils de första åren, medan han var i arbetsför ålder för jordbruk, lade ner stor energi på att få sina tegar mer fruktbara och husets närmaste omgivning trivsammare, framgår av ett protokoll från besiktning av de anläggningar och förbättringsarbeten som Nils vidtagit. Syneförrättningen utfördes i augusti 1866, då Nils och hans familj varit bosatta på Krubbemölla i ungefär åtta års tid, av en riksdagsman och betrodda personer i socknen. Det bevarade protokollet har följande lydelse (1 aln = 59,4 cm, metersystemet infördes 1889):

"Syneförrättning!

På begäran af förre Hejderidaren Nils Bruce, Krubbemölla inom Hvitaby socken af Albo

Härad, hafva undertecknade i dag tagit i besigtning den jordlägenhet derstädes, som af Höga Piperska Herrskapet blifvit honom till underhåll lemnat och derå funnit af Bruce verkställda följande kostbara och mödosamma anläggningar, nämligen

1:o En grop norr om den derstädes befintliga uthuslängan, 50 alnar lång, 5 alnar bred och 1 ½ aln djup, ifylld med stenar och jordpåfyllning.

2:o Åtskilliga ställen deromkring, hvarå jorden förut befunnits vara af så sank och oduglig beskaffenhet, att den icke kunnat frambringa hvarken gräs eller andra gäneliga växter, har nu Bruce till jordens förbättrande anlagt tillsammanräknade 510 alnar med stenar (oläsligt ord) försänkingsdiken, samt dessutom på åtskilliga ställen derå nedgrävt en större del stenar af gröfre beskaffenhet. Till alla ofvannämnda dikena har Bruce transporterat med skottkärra all dertill behöflig sten och jord å ett afstånd från och med 1 500 till och med 1 800 alnar.

3:o Gårdsplanen vid Krubbemölla, nemligen mellan bonings- och utomhuslängorna, som förut bestod endast af upphöjningar och fördjupningar, således i sådant skick nästan ofarbar, har sedermera af Bruce blifvit omsorgsfullt utplanerad, alla fördjupningar derå med stenar och grus ifyllda, i följe häraf ytan också numera blifvit jemn och vacker att färdas uppå.

4:o Befanns vara av Bruce verkställt indikning omkring ett ängsstycke, hvarå förut inte växte något gräs, men nu i följd af äfven derå av honom anbragt vattenöfversilning höstas 3 par lass hö.

5:o Enär ringa eller ingen tillgång på friskt vatten vid berörda ställe funnits förut, utan synnerligen vid sommartiden stillastående och skämdt, så, för att afhjelpa detta onus, har Bruce för någon tid sedan derstädes inrättat en ganska nyttig källvattenledning utlöpande genom en af honom anskaffad och i jordytan nedlagd pumpstock, hvarur vid alla årstider jemt framrinner ymnigt och friskt vatten på ett ringa avstånd från byggnaderna.

6:o Har Bruce öster om byggnaderna på Krubbemölla på en emellan tvenne mindre vattenströmmar kringfluten holme uti en liten skogsdunge anlagt en park med tvenne lusthus samt i och deromkring uppryckt den till hinder stående surskogen och i dess ställe anbragt gångar i flera riktningar till vid pass 320 alnars längd; samt

desslikes öster om berörda byggnader vid norra sidan af mölledammen, har han anlagt en grotta och en dertill i rak linie ledande gång af 120 alnars längd, och under denna gång, som förr ej varit annat än ett vattenkärr, framskaffat och nedlagt en större mängd sten samt derpå lagt jordfyllning af 1 à 1 ½ alnars höjd. För öfrigt bör nämnas, att i och omkring förenämnda park, grotta och gångar befinnes dels planterade, dels vildväxande träd, hvilka alla synas väl vårdade och underhållna.

I anledning af hvad vi sålunda funnit vara af Bruce med uppoffrande af ospard möda, kostnader och besvär verkställt, anse vi honom hafva gjort sig förtjent av någon ersättning, såsom en minnesgård eller uppmuntran för sina utståndna mödor, helst som på de förutvarande ofruktbara jordställena nu finns vackra och frodiga växter, synnerligen trädgårdsväxter af mångahanda sorter samt äfven tobak och lin m.m.

Sålunda synats och befunnits

Krubbemölla den 4 augusti 1866

Nils Andersson

Riksdagsman

Nils Johansson

Ordf. i Hvitaby sockens kom.kommitté

L. Wahlström

J.M. Norlander

v. ordf i kommunalnämnden

J. Rosengren”

Huruvida Nils kom i åtnjutande av någon belöning förmåler inte historien Det ”Höga Piperska Herrskapet” tyckte kanske att man gjort sitt i och med att Nils som ”donationist” hade fått sig anvisat och fick bruka Krubbemölla. Syneprotokollet anger i varje fall att Nils vid 50 till 60 års ålder var mycket verksam och skötte sitt Krubbemölla på föredömligt sätt. Han hade med iver tagit sig an sin nya uppgift och lagt ner stor möda både för att förbättra möjligheten för bättre avkastning av jorden och för att genom trädgårds- och parkanläggningen kring åns rinnande vatten skapa en trivsamt miljö intill bostadshuset. Men en tillvaro som medgav ett leverne utöver livets nödort kunde det knappast bli tal om. Till stor del levde man på produkter som den egna jorden frambragt. Allt efter som åren gick och kroppskrafterna avtog, blev det svårare för Nils att ensam rå med de göromål, som det lilla jordbruket ändå krävde.

Från 1880-talet, då Nils var mer än 70 år gammal, finns bevarade några räkningar på livsmedel som levererats av handlanden Jönsson i Eljaröd. Att betala kontant var som regel inte möjligt. I stället gjordes, när tillfälle gavs, en avbetalning med 10 Rdr. Stundom kunde Nils egna produkter, framförallt grönsaker, gå i utbyte mot t.ex. kaffe, cikoria, socker och snus, som var en stor post som köptes i kuttingar på 5 kilo.

Bristen på kontanta medel, som väl var konstant, tog sig också uttryck i det behov Nils hade att få disponera de penningar som tillföll ”hushållerskan” Kerstin i samband med ett arv. De handlingar som reglerade deras ekonomiska mellanhavanden är de enda bevarade som illustrerar Nils handstil och hans sätt att uttrycka sig i skrift. Innehållet motiverar att de återges i sin helhet:

”Till min Piga Kjersti Andersdotter betalar jag undertecknad efter Sex månaders förutgången ömsesidig uppsägelse Etthundrafyrtyoen Rdr 49 öre Kmt jämte därå fem % Ränta till betalning sker: Wars valuta är bekommen genom hennes åt mig gifvna tillstånd att af dess

förmyndare Ola Månsson i Blöstorp få lyfta bemälte summa såsom dess Fädernearf. Säger
141 Rdr 49 öre Kmt.

Krubbemölla d: 4de mars 1865 Nils Bruce

Wittne härtill

G.A. Kellgren

L. Hökberg, Mölla"

I original ser denna av Nils skrivna förbindelse ut så här:

Den min Piga Kjersti Anders dotter, betalar jag
underlåtenhet efter det månaders förut på lördagen
omsejndig utsägelse. Etthundrafyrtio Rdr
= Rdr 49 öre Rint jämte deraf fem 40 Rönter
till betolning efter. Mars valuta är bekommen
genom hennes åt mig gifna tinteord och af dess
förmyndare Ola Månsson i Blöstorp få lyfta
bemälte summa. Såsom dess Fädernearf.
Säger 141 Rdr 49 öre Rint.
Krubbemölla 4de Mars 1865. Nils Bruce
Wittne härtill -
G.A. Kellgren L. Hökberg
Mölla

"Såsom säkerhet för skuldförskrifven Penningsumma Etthundrafyrtio Rdr 49 öre Kmt
jämte utförd ränta föreskrifver och upplåter jag härigenom rättighet för nämnda piga Kjersti
Andersdotter att, hos vederbörande inspektör vid Christinehof, utaf min bevilljade Pentjoner
uti trenne år få uppbära och qwittera Femtio Rdr nämde mynt. Skulle försynen det skicka, att
genom mitt frånfälle ofvannämnda Summa icke hinna i dess helhet eller till någon del deraf
utgå, tillåter jag här jämväl också rätt för meranämnda Kjersti Andersdotter att utaf mitt
efterlämnade lösöre få obetingat utaga sin fulla Rätt, försäkras med mitt i tillkallade vittnens
närvaro egenhändiga namn.

Krubbemölla d. 29 mars 1865 Nils Bruce

På en gång närvarande vittnen

G.A. Kellgren

L. Hökberg, Mölla"

Den sista av dessa båda skrivelser torde ha tillkommit på initiativ av Kerstin för att gardera
henne vid oförutsedda händelser. Hennes ställning som "Piga" hos Nils var otrygg och
innebar ingen säkerhet vid plötsligt dödsfall. Även om hon vid tidpunkten för skrivelsen redan
hade två barn med Nils.

Nils bodde kvar på Krubbemölla resten av sin levnad, i sammanlagt 29 år. Om det dagliga livet i hemmet i helg och söcken vet vi inte mycket. Sedan barnen växt upp och flugit ur hemmet, vilket skedde redan i konfirmationsåldern, tycks de haft mycket ringa kontakt med sin far. Åtminstone gäller det för första kullen barn, varav endast den yngste under någon tid haft Krubbemölla som barndomshem. En samlingspunkt som lockade – det framgår av barnens brev – var den nära hemmet belägna Kiviks marknad.

Min far Nils Olof var den ende av sina syskon som träffat farfar Nils. Vid alla tre tillfällena var det han som besökte Krubbemölla, en gång ensam, en gång tillsammans med sin far, den tredje gången i sällskap med en farbroder. Nils Olofs första besök var troligtvis sommaren 1880. Hans far Nils Jakob hade då på inemot tio år inte sett sin far Nils och inte heller sitt andra barndomshem. Nils Olof, som då var 12 à 13 år gammal, skildrar tilldragelsen på följande sätt:

”Farfar kom ut och tog emot oss, men kände inte igen far som kom fram och hälsade, utan frågade honom vem han var. Far svarade: Mitt namn är Nils Nilsson. Farfar såg oförstående ut och sporde: Var då ifrån? Om jag lägger till Bruce är jag kanske igenkänd, sade far. Är det du påg! sade då farfar. Det blev stor glädje. Vad huset förmådde, förstärkt av vårt medhavda förråd, bullades upp. Det togs åtskilliga snapsar till middagen. Jag var naturligtvis mycket intresserad att för första gången träffa min farfar. Det slog mig hur lik han var min far: samma höga panna och samma karaktéristiska böjda näsa. Han var då omkring 70 år gammal men frisk och kry och vid ett briljant humör. Det var mest han som stod för samtalet. Han var en utmärkt berättare, och mycket hade han att förtälja från sitt skiftesrika liv. Jag minns att han talade om åtskilliga dramatiska episoder från sina duster med skogstjuvar och tjuvskyttar. Så berättade han hur han en gång blev överfallen i skogen av två personer. Han hade emellertid två trogna hundar, som far mycket väl mindes, och de sprungo fram och höggo var sin av de anfallande i strupen, och dessa blevo senare överlämnade åt rättvisan. Mer än en gång hade skott avlossats efter honom av personer i bakhåll, men han hade undgått farorna. – Farfar hade också tyckt om vadhållning. Så berättade han, att han en gång hållit vad att han skulle skjuta en räv utan att på något sätt skada skinnet. Han kratsade ut de vanligen använda haglen ur bössan och lade in ett enda stort hagel, jag tror han kallade det snörpa, och när räven kom mot honom på ganska stort avstånd, sköt han honom rakt genom ena ögat in i huvudet och fällde honom. – Också med oss ville han hålla vad. Vi skulle naturligtvis ut och se på hans fina trädgårdsanläggningar, och de voro verkligen beundransvärda. Jag minns ännu den lilla parken med sina slingrande gångar och sina små holmar. Så ville farfar också slå vad att vi inte i köksträdgården skulle kunna finna ett enda ogräs så stort som ett hårstrå. Och jag tror att han hade rätt. – Det var med många nya erfarenheter och många rika minnen som jag på kvällen återvände från mitt första sammanträffande med farfar.”

Och att farfar Nils gjorde ett starkt intryck på den lille sonsonen Nils Olof, därom vittnar inte minst den skärpa med vilken minnesbilderna etsade sig fast hos honom.

Det andra besöket hos sin farfar i Krubbemölla avlade Nils Olof, när han sommaren 1886 var ute på fotvandring och botaniserade bl.a. på det nära Vitaby kyrka belägna Stenshuvud. Han berättar härom: ”Farfar blev överraskad men mottog mig väl. Han var nu inemot 80 år

gammal, gick uppe och sysslade i sin trädgård men kunde till sin ledsnad inte hålla den lika pyntad som förut”.

Nils Olof besökte tillsammans med sin farbroder Andreas sommaren 1887 sin farfar för tredje och sista gången. Andreas, som var Nils äldsta son och som vid tillfället ifråga var 53 år, hade börjat känna sig gammal och hade därför beslutat att en sista gång resa omkring och hälsa på släkten. Här må inskjutas att Andreas levde ända till år 1900. Samtidigt får framhållas att en rundresa på den tiden var ansträngande och krävde goda krafter. Järnväg kunde inte utnyttjas, hästskjuts stod blott sporadiskt till förfogande och förflyttningen måste till största delen ske

Vitaby kyrka
Vägsret längst ner till vänster
markerar det
ställe där Nils gravsattes (år 1887)

Kristina Persson, som i många år haft hand om
gravarnas skötsel står här på den plats där Nils
en gång begravs. Foto från 1944!

till fots med dagsetapper
uppemot 3 à 4 mil. Om detta
besök i Krubbemölla berättar
Nils Olof: ”Farfar var sjuk och
klen och låg ständigt till sängs.
Vi stannade hos honom ett par
dagar. Därefter promenerade jag
än en gång den långa vägen över
S:t Olof, Kronovall, Fågeltofta,
Tranås och Tryde till Högestad.
Ej långt efter detta mitt sista
besök hos farfar fingo vi bud att
han slutat sina dagar.”

Nils avled den 23 september
1887. Han blev 79 år gammal.
Han begrovs på Vitaby
kyrkogård, som är belägen högt
på en kulle med vidsträckt utsikt
över ett mjukt kuperat landskap
och Hanöbukten. När jag 1944
besökte Vitaby, träffade jag på
kyrkogården en 70-årig kvinna,
Kristina Persson, som höll
gravarna i ordning. Hon visste
genom Nils yngsta dotter Elise
var graven var belägen. Någon
sten fanns inte, men hon angav
platsen, som låg rätt nära kyrkan
i nordlig riktning från denna.
Graven är utjämnad och
övervuxen men finns på den
kraftigt sluttande grässlätten
mellan kyrkan och de gravar som
ännu vårdas.

I Nils första äktenskap föddes 7 barn, de 4 äldsta i Sövestad under smedsmästarperioden, de 2 följande i Övraby församling under lantbrukartiden på Allevadstorp och den yngste i Blentarps församling, när Nils "storhetstid" var passerad och Nilla före honom flyttade till sin fädernebygd vid Ågerups gård. Av dessa barn avled en son vid späd ålder och en ogift dotter, som led av "fallandesot", 23 år gammal. Hon var "till frejden from, beskedlig, svag, arbetsam". Nils andra äktenskap var barnlöst. Med sin husföreståndarinna, "Pigan" Kerstin, som han delade sitt hem med i 35 års tid, hade han 4 barn, det äldsta föddes i Andrarum under hejderidarperioden vid Kristinehov och de övriga 3 i Vitaby församling, sedan Nils vid 50 års ålder flyttat till Krubbemölla. Åldersskillnaden mellan den äldste och den yngsta var 39 år. Nils var 62 år gammal, när sista barnet föddes.

Vid mitt besök i Vitaby sommaren 1944 besåg jag också Krubbemölla. Jag träffade där en gammal kvinna, fru Lovisa Andersson, änka efter en man som varit närmaste granne med Nils och som känt honom rätt väl under hans sista år. Hon hade själv kommit till Vitaby då Nils redan var död. Lovisa Andersson kände bra till "Fru Bruce", d.v.s. Nils hushållerska, från hennes sista år. "Fru Bruce" skulle ha varit synnerligen gästfri och bjöd alltid på kaffe så snart det kom någon. Hon hade rett sig ganska skapligt även efter Nils död. Hon hade haft höns och en ko. Som grönsaksodlare skulle Nils ha vunnit anseende på orten. Fru Andersson berättade också om den vackra parken längs bäcken med planteringar, lusthus och gångar, som var Nils verk. Hela anläggningen hade enligt Fru Andersson varit så rikt försedd med blommor, att den verkade rätt "herrschaftsbetonad".

Krubbemölla har efter våra begrepp ett trist läge. Det syns från landsvägen nära kyrkan djupt nere i en dalsänka vid vattendraget Mölleån. Där nerifrån finns ingen fri utsikt över de natursköna nejder, som Vitaby inrymmer. Den gamla kvinna som 1944 bodde på Krubbemölla, visade Nils bostad. Det var ett i och för sig sött men rent fallfärdigt korsvirkeshus med halmtak, vilket inte ens kunde användas till ladugård. Vid mitt besök tjänstgjorde det delvis som hönsbarnhus, delvis som primitivt förråd, *se foto på nästa sida*. Av "parken" nere vid bäcken fanns alltför betydande rester i behåll, *se foto på sidan 3*.

Vid ett andra besök sommaren 1962 stod Krubbemölla obebott. Resterna efter anläggningarna nere vid bäcken var nästan helt övervuxna. Det år 1944 fallfärdiga halmtaksförsedda boningshuset var rivet. Den kvarvarande lilla byggnaden hade rustats upp, målats i rött med vita knutar. I vinkeln, som denna bildade med det lilla likaledes iordningställda kvarnhuset, fanns en gårdsplan där en stor rund kvarnsten tjänade som bord. Bänkar fanns även utsatta. Genom fönstren kunde man se att rummen snyggats upp med gamla möbler och tavlor på väggarna. Den pittoreska idyllen – huskropp och yttre miljö – hade karaktären av gammal

hembygdsgård. Vid flera besök under 1970-talet och 1980-talet var Krubbemölla alltså lika väl hållet.

Här slutar utdraget ur familjekrönikan!

Krubbemölla då och nu

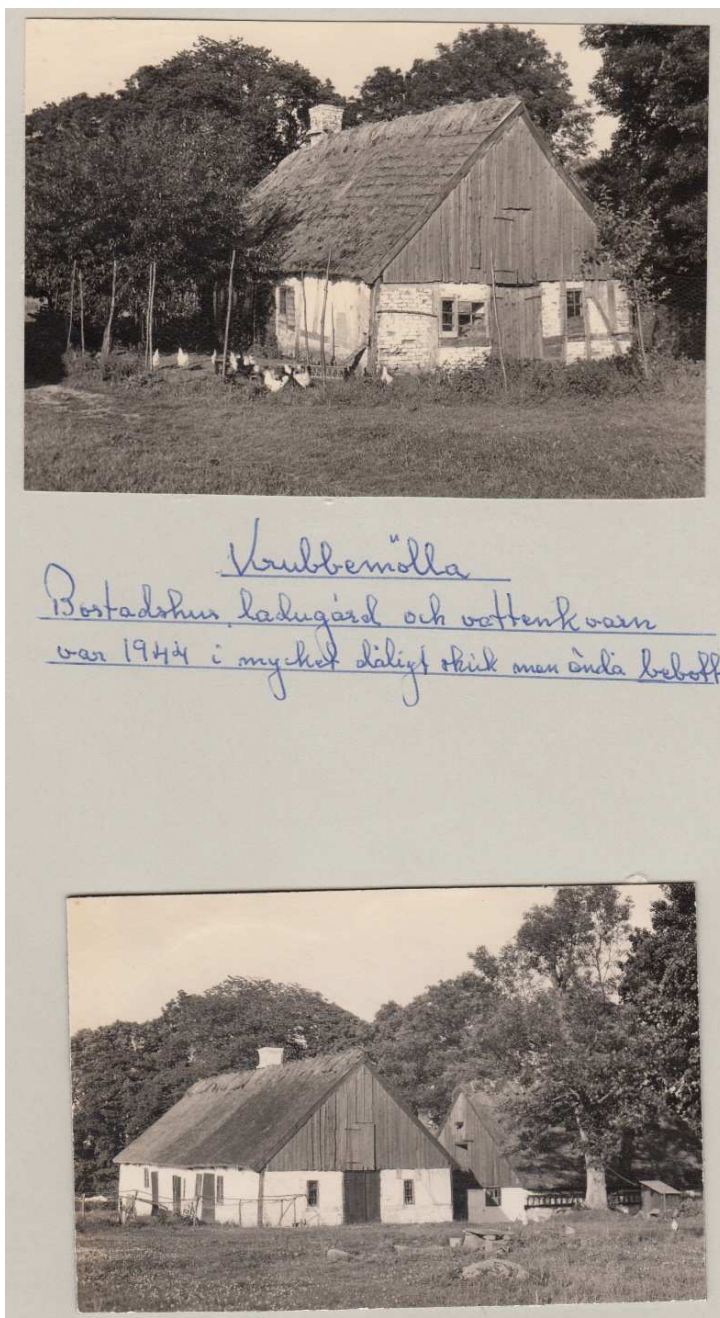
Många av de byggnader som Krubbemölla bestod av under Nils tid är idag försvunna. Endast kvarnbyggnaden med vidbyggd bostadsdel finns kvar. Men som framgår av utdraget ur familjekrönikan ovan finns vissa av dem fotografiskt bevarade genom min far Torstens besök i juli 1944. De försvunna byggnaderna torde ha rivits dels ungefär samtidigt som Albo Härads Hembygdsföreningen tog över ansvaret för kvarnanläggningen, dels redan i slutet av 1800-talet. I en artikel på hembygdsföreningens hemsida står nämligen följande att läsa:

I mitten av 1800-talet började

kvarnverksamheten successivt att minskas. Den stora log- och stallbyggnaden började förfalla så att Vitaby brandstodskommitté den 14 november 1896 skrev i sitt brandsyneprotokoll: "Men i avseende därtill, att uppgiften för Krubbemölla upptog ladulängan till samma längd, hon förr haft, innan mer än hälften blef nedrivet, och dessutom återstoden, sedan grundmuren frånräknats, ej ansågs värd åsätta 500 kr, nedsatte kommittén försäkringen till 200 kr."

Fortfarande kan man på tomten se grundläggningar av försvunna byggnader och de rester av stenmurarna, som ursprungligen sannolikt utgjort väggar i 1800-talslidan. Det står således alldeles klart att Krubbemölla under 1800-talet var en omfattande gårdsbildning, där den till idag bevarade kvarnanläggningen alltså endast utgjorde en mindre del.

Se även jämförande fotografier från 1940- och 1970-talen på nästa sida.

Två av Torstens foton illustrerar förändringarna vid Krubbemölla under 1900-talet.

På ovanstående förstorade foto från 1944 framgår klart att Krubbemölla ända fram till mitten av 1900-talet bestod dels av en kvarnanläggning (mølla) med vidhängande byggnad (de två borte byggnaderna i bilden), dels av en gård med boningshus, ladugård och uthus (de främre byggnaderna i bilden). Se även bilderna på sidan 9. De ljusa "klossarna" i förgrunden är resterna av stenmurar som fortfarande står kvar, och som torde ha utgjort väggar i en redan på 1800-talet riven lada, men som inte syns på fotot nedan genom att skog hunnit växa upp mellan åkern och gårdsbildningen.

På vidstående foto från mitten av 1970-talet saknas alla de byggnader som lantgården vid Krubbemølla bestod av.

De byggnader i vilka Nils och hans familj levde och verkade har alltså måst skatta åt förgängelsen. Men de av honom anlagda gångarna döljer sig någonstans i dagens frodiga vegetation.